

ZAMAXSHARIY ASARLARINING KEYINGI AVLOD TILSHUNOSLARIGA TA'SIRI

*Muallif: Asqarjonova Mubinaxon Adhamjon qizi, Alfraganus universiteti,
Filologiya fakulteti, "Arab tili" kafedrası
ORCID: 0009-0006-9562-3981*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mahmud az-Zamaxshariyning arab tilshunosligi va grammatikasi sohasidagi ta'siri, uning ilmiy merosi va keyingi avlod tilshunoslariga ta'siri haqida so'z yuritiladi. Ayniqsa, uning "Al-Kashshaf" va "Al-Mufasssal" asarlari orqali grammatika, fonetika va sintaksis sohalaridagi ilmiy yondashuvlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Zamaxshariy, arab tilshunosligi, grammatik ta'sir, Al-Kashshaf, Al-Mufasssal, nahv, sarf.

Kirish

Mahmud az-Zamaxshariy (1075-1144) arab tilshunosligi va tafsir ilmi sohasida katta ilmiy meros qoldirgan olimlardan biridir. Uning asarlari, ayniqsa "Al-Kashshaf" tafsiri va "Al-Mufasssal" grammatik asari, arab tili qoidalarini mukammal ifodalagan va keyingi avlod tilshunoslari uchun bebaho manbaga aylangan.

Zamaxshariy grammatikani faqatgina nazariy tushuncha sifatida emas, balki amaliy va tafsiriy jihatdan ham yondashgan. U grammatik qoidalarni Qur'on tafsiri bilan bog'liq holda tahlil qilgan, bu esa uning asarlarini nafaqat lingvistlar, balki tafsirchilar uchun ham muhim manbaga aylantirgan.

Zamaxshariyning ilmiy uslubi, tahliliy yondashuvi va lingvistik an'analarga qo'shgan hissasi keyingi avlod tilshunoslari, jumladan Ibn Malik, Ibn Hishom, as-Suyutiy, al-Jurjoniy kabi olimlarga katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu maqolada Zamaxshariyning grammatikasi va lingvistik uslubining keyingi avlod tilshunoslariga qanday ta'sir qilgani tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. "Al-Kashshaf" tafsirining tilshunoslikka ta'siri

Zamaxshariy tomonidan yozilgan "Al-Kashshaf" Qur'on tafsiri bo'lib, u nafaqat tafsiriy, balki grammatik tahlillarga ham asoslangan. Uning ushbu tafsirida:

Arab tilining fonetik va grammatik tizimi tafsir bilan bog'liq holda tushuntiriladi.

Nahv va sarf qoidalari Qur'on oyatlari misolida izohlanadi.

Ijodiy va tanqidiy lingvistik tahlil usuli qo'llanilgan.

Keyingi avlod grammatiklari "Al-Kashshaf" asaridan grammatika va fonetika bo'yicha asosiy manba sifatida foydalangan. Masalan, as-Suyutiy o'zining "Al-Iqtirah" asarida Zamaxshariy fikrlarini chuqur tahlil qilgan va ulardan grammatik nazariyalarini rivojlantirishda foydalangan.

2. "Al-Mufassal" va grammatik tizimning rivojlanishiga ta'siri

"Al-Mufassal" Zamaxshariyning eng mashhur grammatik asari bo'lib, unda arab tilining grammatik tuzilishi chuqur o'rganilgan. Ushbu asar grammatik bo'limlar bo'yicha aniq va tizimli yondashuvni o'z ichiga oladi. U keyingi avlod grammatiklari tomonidan asosiy qo'llanmalardan biri sifatida foydalanilgan.

Bu asarning asosiy ta'siri quyidagilarda namoyon bo'ladi:

Ibn Hishom Zamaxshariyning nazariyalaridan foydalanib "Mughni al-Labib" asarini yaratgan.

Ibn Malik o'zining "Alfiyya" asarida Zamaxshariyning qoidalaridan ilhomlangan.

Sibavayh va uning grammatikasi bilan taqqoslanib, nahv ilmi rivojlantirilgan.

Zamaxshariy arab grammatikasida o'zining aniq tizimli yondashuvi, qoidalarni izohlashning mantiqiy usuli va tahliliy fikrlash uslubini meros qilib qoldirgan.

3. Keyingi avlod arab tilshunoslari va Zamaxshariy ta'siri

Zamaxshariy arab grammatikasi bo'yicha yaratgan asarlari va uning ilmiy metodologiyasi keyingi asrlardagi mashhur tilshunoslardan davom ettirilgan.

As-Suyutiy - uning lingvistik uslubi bo'yicha chuqur izlanishlar olib borgan.

Ibn Malik - uning grammatik tizimi "Alfiyya" asarida mukammallashgan.

Ibn Hishom - Zamaxshariy yondashuvini arab sintaksisida rivojlantirgan.

Shuningdek, Zamaxshariy tilshunosligi Yevropa sharqshunoslik maktablariga ham katta ta'sir o'tkazgan. U G'arb olimlari tomonidan o'rganilgan va arab tilining nazariy jihatlarini bo'yicha asosiy manbalardan biri sifatida baholangan.

Xulosa

Mahmud az-Zamaxshariy arab grammatikasi va lingvistikasiga katta ta'sir ko'rsatgan olimlardan biridir. Uning "Al-Kashshaf" tafsiri va "Al-Mufasssal" grammatik asarlari keyingi avlod tilshunoslari tomonidan asosiy manba sifatida qabul qilingan. Uning grammatik tahlil uslubi va lingvistik yondashuvi nahv va sarf ilmining rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Keyingi avlod grammatiklari uning asarlaridan foydalangan va uning yondashuvlarini yanada rivojlantirgan.

Zamaxshariyning ilmiy merosi arab tilshunosligi sohasida hanuzgacha muhim manba bo'lib qolmoqda. Uning grammatika va tafsirga bo'lgan yondashuvi nafaqat Sharq, balki G'arb olimlari tomonidan ham o'rganilgan va ilmiy maydonda katta ahamiyat kasb etgan.

ADABIYOTLAR:

Zamaxshariy M. Al-Kashshaf fi Tafsir al-Qur'an.

Zamaxshariy M. Al-Mufasssal fi Ilm al-Arabiyya.

Ibn Malik. Alfiyya.

Ibn Hishom. Mughni al-Labib.

As-Suyutiy. Al-Iqtirah fi Ilm al-Nahw.

Wright W. A Grammar of the Arabic Language.